

ÜMUMPEDAQOJİ PROBLEMLƏR

LAYİHƏLƏR METODU VƏ ONA DÜNYA PEDAQOQLARININ BAXIŞLARI

Aygün Əzizova,

Bakı şəhəri 251 nömrəli məktəbin direktoru, Əməkdar müəllim

E mail: idareedici251@gmail.com

Rəyçilər: *ped.ü.elm.dok., prof. F.N. İbrahimov,*
ped.ü.fəls.dok. L.N. Nağıyeva

Açar sözlər: *layihə, layihənin tətbiqi, idraki fəaliyyət, pragmatik, problemin həlli*

Ключевые слова: *проект, реализация проекта, познавательная деятельность, прагматичный, решение проблем*

Key words: *project, project implementation, cognitive activity, pragmatic, problem solving*

Hazırda təlimdə layihələr metodu geniş vüsət almışdır. Bu metoddan təkcə informatikanın deyil, digər fənlərin tədrisi zamanı da aktiv şəkildə istifadə edilir. Düzdür, bəzi metodistlər hesab edirlər ki, miqyasına görə böyük məsələlərin həll edildiyi istənilən fənnin tədrisi layihələr metodundan istifadəni tələb edə bilər, amma hesab edirik ki, layihələr metodunu ümumiləşdirmək cəhdləri heç də onun konkret situasiyada tətbiq edilməsini inkar etmir.

İnformatika nisbətən gənc fənn olsa da, onun tədrisində dərhal layihələr metodundan istifadə edilməyə başlanmışdır. Əvvəlcə proqramlaşdırma dillərindən (Basic, Pascal) istifadə edərək layihələr məktəbdə hazırlanmışdır, indi isə bunu az öyrənirlər. Hazırda informatikada layihələr üzrə fəaliyyət tətbiqi proqramlara (təqdimatlar, elektron cədvəllər, verilənlər bazası, hipermetn dili) əsaslanır.

Layihələr metodunun əsasında şagirdlərin nəticəyə yönəlmiş idraki-təlim fəaliyyəti dayanır, nəticə isə şagird üçün nəzəri və praktik əhəmiyyət kəsb edən problemin həlli zamanı onun göstərdiyi fəaliyyətdir. Layihə fəaliyyətinin xarici nəticəsini görmək, düşünmək, ölçmək və praktikada tətbiq etmək olar. Daxili nəticə isə özündə fəaliyyətin unikal təcrübəsini ehtiva edir və şagirdin bilik və bacarıqlarını, kompetensiya və dəyərlərini birləşdirən nailiyyətidir.

Layihələr metodu ixtisas üzrə özünütərbiyənin formalaşmasında böyük rol oynayır. Bu metod müəllimlə şagirdin əməkdaşlığına, şagirdin yaradıcılıq qabiliyyətinin inkişafına yönəlmiş və fasiləsiz təhsil prosesində qiymətləndirmə formasıdır,

şagirdlərin peşə bacarıqlarının ilkin formalaşma imkanlarıdır. Əsas istiqamət şagirdin şəxsiyyəti, müstəqilliyi və yaradıcılığıdır. Metodun başlıca üstünlüyü ondadır ki, o bütün rejimləri (fərdi, cüt, qrup şəklində, kollektiv) birləşdirir.

Layihələr metodunun tətbiqi praktik olaraq pedaqoqun rolunun və funksiyalarının dəyişməsinə gətirib çıxarır. Bu zaman müəllim konsultant və partnyor rolunu oynayaraq öz şagirdlərinin idraki fəaliyyətinin təşkilatçısına çevrilir. Layihə üzərində işləmə prosesi zamanı şagirdlərdə yeni bilik və bacarıqlara yiyələnmək həvəsi yaranır. Ayrı-ayrı mövzular və kursun iri blokları üzrə bacarıq və vərdişlərin möhkəmlənməsi prosesi gedir. Məlumdur ki, təlim metodu mürəkkəb, çoxölçülü, çoxkeyfiyyətli bir anlayışdır. Bu nöqtəy-nəzərdən heç bir təlim metodunun daimi mövcudluğundan danışmaq olmaz. Əgər təlim metodu günün tələblərinə cavab verirsə, əslində, heç onu əvəzləməyə də ehtiyac qalmır. Ona görə də layihələr metodu da müasir təhsilin bugünkü tələblərinə cavab verə bildiyi üçün çox önəmlidir. Bununla belə, bu metod daim inkişaf etdirilməli və yaşamaq haqqını qazanmalıdır.

“Layihələr metodu” ilk növbədə didaktik xarakter daşıyır, yəni o müəyyən sahə üzrə nəzəri və praktik biliklərin mənimsənilməsi üçün istifadə olunan priyom və əməliyyatlar sisteminin məcmucudur. Bu, idrak yolu, idrak prosesinin təşkili üsuludur.

Tədqiqatçılardan A.A.Filimonov və V.İ. Qamın fikrincə, layihələr metodu elə təlim metodudur ki, o, istənilən fənnin öyrənilməsində istifadə edilə bilər, həm dərstdə, həm də dərstdənkənar

Layihələr metodu və ona dünya pedaqoqlarının baxışları

işlər zamanı tətbiq edilə bilər. Hər bir layihə fəaliyyəti həmişə unikaldır, çünki o, şagirdlərin öz məqsədlərinə nail olmasına hesablanmış və onların təcrübəsindən istifadəni nəzərdə tutur. Layihə fəaliyyəti nəticəsində şagird kompetensiyalarının əksəriyyəti effektiv şəkildə formalaşır.

Problemin həlli ilə layihə metodu arasındakı əlaqəni digər alimlər də vurğulamışlar. Q. B. Qolub və O. V. Çurakova hesab edirlər ki, layihə dedikdə şagirdlər üçün ciddi əhəmiyyət kəsb edən problemlərin həllinə dair müəllim tərəfindən təşkil edilmiş və şagirdlər tərəfindən müstəqil şəkildə yerinə yetirilən fəaliyyət nəzərdə tutulur. Bu problemin həlli nəticəsində müəyyən təlim məhsulu əldə edilir. Təqribən, oxşar fikir yenə də ifadə edilir: layihələr metodu şagirdlərin problem qoyduğu və həll etdikləri tədris prosesinin təşkili texnologiyasıdır. Bu həm də onların müstəqil fəaliyyətini müşayiət edən texnologiyadır.

Layihələr metodu pedaqogikada heç də yeni deyildir. O XX əsrin əvvəllərində Amerika məktəblərində yaranmışdır. Ötən əsrin 20-30-cu illərdə milli didaktikamızda bu metoddan istifadə edilmişdir. Son illər isə layihələr metodu yenidən dünyanın psixoloq və pedaqoqlarının diqqətini cəlb etməyə başlamışdır. Əvvəlcə onu problemlər metodu adlandırmışlar. Buna görə də onu humanitar fənlərin ideyası ilə əlaqələndirmişlər.

Layihələr metodu detallı şəkildə dünya alimlərindən C. Dyui, U.X. Kilpatrika, E. Kollinqs, P. Vudrinq kimi tədqiqatçıların elmi əsərlərində işıqlandırılmışdır.

Bu metod rus pedaqoqlarının da diqqətindən yayınmamışdır. P.P. Blonski, V.P. Vaxterov, B.V. İqnatev, B. Komarovski, L.E. Levin, S.T. Şatskiy və başqa bu sahədə tədqiqat işləri aparmışlar.

D.Dyui fundamental psixologiyanın ümumi konsepsiyasının əsasını qoyanlardan biridir. XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində pedaqogika və psixologiyada onun rolunun nədən ibarət olduğuna nəzər salmaq. Tanınmış psixoloq özünün tərbiyə nəzəriyyəsini şəxsiyyətin formalaşmasını qarşısına məqsəd qoyan sistem kimi qurmuşdur. Söhbət o şəxsiyyətdən gedir ki, həmin insan rəqabət mühitinin hökm sürdüyü cəmiyyətdə özünə yer tapmağı bacara bilsin. Düzdür, vaxtilə bu cəmiyyəti sovet siyasətçiləri və pedaqoqları “burjua cəmiyyəti” adlandırmaqla ona damğa vururdular. Sonralar məlum oldu ki,

“burjua” adlanan ictimai quruluş heç də pis deyilmiş. Burada hər kəs öz qabiliyyətini realizə etmək üçün gerçək imkanlar qazanır və yalnız öz qabiliyyəti sayəsində yüksələ bilər. Dyui o zaman Amerika məktəblərini həyatdan ayrı salındığı, abstrakt sxolastik bir təhsil sistemi olduğuna görə kəskin tənqid etmişdir. Belə bir prinsip irəli sürmüşdür: biliklər yalnız şagirdin müstəqil praktik həyatından nəticələr çıxarmaqla əldə edilməlidir.

C.Dyui özünün “Məktəb və uşaq” əsərində şagirdin məktəb vasitəsilə sosial xarakter kəsb etməsinə diqqət çəkmişdir. Professor haqlı olaraq qeyd edir ki, hər bir valideyn öz övladının təlim müvəffəqiyyətləri, fiziki inkişafı və əqli qabiliyyətlərinin inkişafında maraqlıdır. Lakin o bu anlayışı genişləndirmək lazım olduğunu vacib sayır. Aydın məsələdir ki, bu arzuların daşıyıcıları cəmiyyətin həm də digər üzvləridir. Ona görə də valideynin öz uşağı barədə dar fikirləri ideal sayıla bilməz, bu, demokratik cəmiyyətin çiçəklənməsinə deyil, məhvinə gətirib çıxara bilər. Bu mənada o, fərdilik və sosializmi həmrəy hesab edir. Məhz məktəb belə həmrəyliyi həyata keçirən bir müəssisədir.

Müəllif məktəbin nə üçün yeni ictimai birliyə çevrilə bilmədiyinin səbəblərini izah edir və bunu isbatlamaq üçün paralellər aparır. Deyək ki, meydançada, idmanda və digər oyunlarda heç bir məcburiyyət olmadan təşkilatlanma baş verir. Burada məlum iş görülür ki, bu da əməyin bölgüsünü, liderin və sırası üzvlərin müəyyən edilməsini tələb edir, bir sözlə, qarşılıqlı əməkdaşlıq və yarış baş verir. Üzvlərin bu cür bağlılığı məktəb həyatında da tələb olunur. Mövcud məktəbin bəlası da bundadır ki, o, gələcək vətəndaş cəmiyyətinin üzvlərini hazırlamağa çalışır, amma bunu vətəndaş cəmiyyətinin ruhunun hiss edilmədiyi şəraitdə həyata keçirmək istəyir.

C.Dyui hər şeyin pedaqoqun məqsədindən asılı olduğunu vurğulayır: “Əgər siz qarşınıza məqsəd qoyursunuz ki, qırx və ya əlli uşaq onlara verilən dərsləri öyrənsinlər və bunu müəllimə danışıq bilsinlər, bu zaman sizin fənniniz bunun nəticəsini təmin etməlidir. Lakin siz son məqsəd olaraq şagirdlərdə ictimai əməkdaşlıq hisslərini inkişaf etdirməyi nəzərdə tutursunuzsa, onda sizin fənniniz bu müstəvidən çıxış edəcək və sizin qarşınıza qoyduğunuz məqsədə uyğun olacaqdır” [2, 2].

Təlimin sosial xarakterli olması ideyasını C. Dyui digər əsərlərində də inkişaf etdirmişdir. O, “Mənim pedaqoji kredom” adlı məqaləsində təhsil prosesinin iki tərəfinin olduğunu qeyd etmişdir. Bu tərəflərdən biri psixi, digəri sosialdır. Bu tərəflərdən birinin digərinə tabe olması və etinasızlığı mümkün deyil. Bununla belə, psixi tərəfi müəllif fundamental hesab edir. Şagirdin şəxsi instinkti və qabiliyyəti bütövlükdə təhsilin ilkin materialıdır. Əgər təhsil alanın cəhdləri onun şəxsi təşəbbüsü hesabına aktivliyi ilə birləşmərsə, onda təhsil, sadəcə, xaricdən edilən təsirdən başqa bir şey deyil.

Daha sonra məqalə müəllifi fikrini ümumiləşdirərək yazır: “Mən hesab edirəm ki, psixi və sosial tərəflər orqanik şəkildə qarşılıqlı əlaqədədir. Təhsilə heç də kompromis və ya birinin digəri üzərində üstünlüyü kimi baxmaq olmaz. Bizə deyirlər ki, təhsilin psixoloji tərifı formalıdır və onun məhsulu yoxdur, çünki o bizə əqli qabiliyyətlərin inkişafı üçün ideya verir, lakin bu qabiliyyətdən necə istifadə etməyi göstərmir” [3, 2].

C.Dyui oponentlərinin belə bir fikrinə diqqət çəkməyi vacib bilir. Təhsilin sosial tərifı cəmiyyətə adaptasiya olunduğu üçün şəxsiyyətin

azadlığını sosial və siyasi statusa tabe edir. Professorun fikrincə, bu etirazlarda müəyyən həqiqət payı vardır. Bacarıqlar haqqında real təsəvvür əldə etmək üçün yeganə imkan həmin bacarıqların yönəldiyi istiqaməti dərk etmək, onun tətbiqi sahəsi və funksiyasını bilmək lazımdır. Digər tərəfdən, uşağı mövcud şəraitdə yaşamağa öyrətmək üçün lazım olan bütün şərait yaradılmalıdır.

Hesab edirik ki, Amerika aliminin ideyaları bizim apardığımız tədqiqat işi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, layihə təliminin müasir metodikası maraqlar üzərində qurulmuşdur. Müasir təlim metodikasında vaxtilə C. Dyuinin təklif etdikləri istifadə olunur. Bu “əqofaktor” (“mən faktam”) adlanır, yəni təlim bütövlüklə uşağın şəxsiyyətinə, onun maraqlarına nüfuz edir. Deməli, pedaqoq şagirdi elə bir vəziyyətə hazırlamalıdır ki, ikinci praktik və intellektual bacarıqlarının yerinə yetirilməsində müstəqil olduğunun vacibliyini dərk etməlidir. Məhz bu yolla şagird müəyyən nəticələri özü əldə etməlidir. Əgər bütün bunlar baş verirsə, şagird məktəbdə keçilən hər hansı bir fənnin hissəsini tərtib edir. Bu da o deməkdir ki, istifadə olunan qabaqcıl metod layihələr metodudur.

ƏDƏBİYYAT

1. Каптерев П. Ф. Педагогический процесс. М.: Педагогика, 1974.
2. Компьютерные телекоммуникации школе: Пособие для учителя. М.: Институт средств обучения. РАС, 1995.
3. Похомова Н. Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении. Пособие для учителей и студентов педагогических вузов, 3-2 издание (электронный вариант- C:\Users\Admin\Desktop\dissertasiya.
4. Пахомова Н. Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении_ Пособие для учителей и студентов педагогических вузов. 3-е изд - Документ.html)

A.Əzizova

МЕТОД ПРОЕКТОВ И ВЗГЛЯДЫ МИРОВЫХ ПЕДАГОГОВ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается история проекта, его роль и сущность. Взгляды разных ученых на роль проектов в процессе обучения укрепляются и координируются. Применение проекта является основным инструментом повышения осведомленности и развития интеллектуальной деятельности учащихся.

A. Azizova

METHOD OF PROJECTS AND VIEWS OF WORLD TEACHERS

SUMMARY

The article deals with the history of the project, its role and essence. The views of different scholars on the role of projects in the learning process are reinforced and coordinated. The application of the project is a major tool in raising awareness and developing students' intellectual activity.

Redaksiyaya daxil olub: 05.12.2017